

Prognose for arbejdsmarkedet - juni 2009

Arbejdsmarkedskrisen rammer hårdt i alle brancher

Danmark oplever i øjeblikket den værste arbejdsmarkedskrise i 40 år. Beskæftigelsen falder markant mere end under oliekriserne, og krisen rammer bredt i de tre private hovederhverv. Produktiviteten, som har været faldende de sidste par år, vokser kun langsomt frem mod 2011. Krisen kan i værste fald vanskeliggøre finansieringen af vores fremtidige velfærd, hvis der ikke handles nu.

Af Specialkonsulent **Erik Bjørsted**

30. juni 2009

Analysens hovedkonklusioner

- Bygge- og anlægsbranchen mister 14 pct. af sine arbejdspladser, svarende til 27.000 personer.
- Industrien mister 12 pct. af beskæftigelsen, svarende til 47.000 færre beskæftigede.
- Servicesektoren mister knapt 6,5 pct. af beskæftigelsen svarende til knapt 90.000 personer og oplever den værste krise i 40 år.
- Produktiviteten, som er faldet de sidste par år, vokser langsomt i 2009. Skal produktivitetsefterslæbet indhentes hurtigere, vil beskæftigelsen falde endnu mere.
- Der er brug for handling i forhold til krisen på arbejdsmarkedet. Sidder man for længe på hænderne, er der risiko for, at krisen sætter sig så voldsomt i strukturerne på arbejdsmarkedet, at det på sigt bliver svært at få finanspolitikken til at hænge sammen.

Kontakt

Direktør

Lars Andersen

Tlf. 33 55 77 17

Mobil 40 25 18 34

la@ae.dk

Presseansvarlig

Janus Breck

Tlf. 33 55 77 25

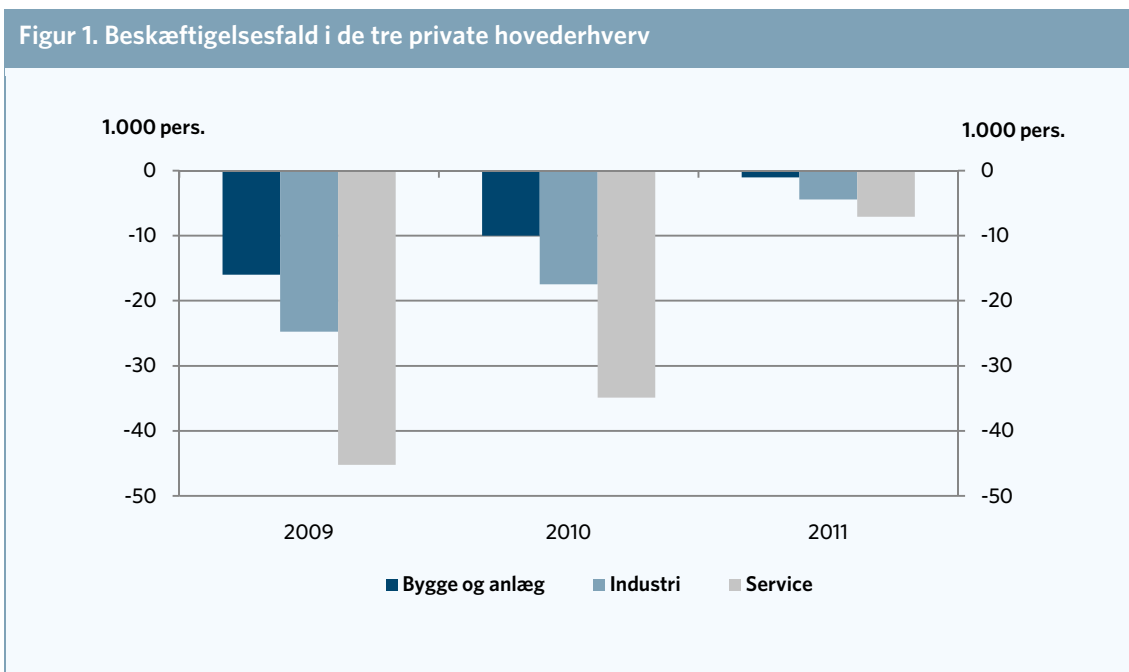
Mobil 40 61 34 38

jb@ae.dk

Resumé

Danmark befinder sig for øjeblikket i den værste økonomiske krise i nyere tid. Vækstudsigterne tegner historisk dårlige, og væksten i de tre private hovederhverv – bygge- og anlæg, industrien og servicesektoren – bliver i de kommende år negativ. Disse vækstudsigter afspejler sig i meget dystre udsigter for arbejdsmarkedet.

Som det fremgår af figur 1, rammer krisen bredt i de tre private hovederhverv. Bygge- og anlægssektoren får den største tilbagegang på godt 14 pct. af beskæftigelsen svarende til ca. 27.000 færre beskæftigede. Derefter følger industrien, som mister ca. 12 pct. af beskæftigelsen svarende til ca. 47.000 færre beskæftigede, og endelig mister servicesektoren knap 6,5 pct. af sin beskæftigelse. Da servicesektoren er en meget stor sektor, svarer det til næsten 90.000 færre beskæftigede. Dermed oplever servicesektoren det største tilbageslag i 40 år.

Kilde: AE på baggrund af ADAM.

Samtidig har produktivitetsvæksten, som er drivende for vores velstandsudvikling, været faldende igennem de seneste år, og efterslæbet indhentes kun langsomt i de kommende år. Hvis indhentningen bliver hurtigere end forudsat i prognosen, falder beskæftigelsen endnu mere.

Kigger man samlet på alle de private erhverv, er billedet, at Danmark i øjeblikket oplever den største arbejdsmarkedskrise i 40 år. Samtidig er der overhængende fare for, at den økonomiske krise vil øge udfordringerne på fremtidens arbejdsmarked. Flere ældre trækker sig tilbage, ligesom de svage grupper, som de seneste år er kommet i beskæftigelse, risikerer helt at miste fodfæstet på arbejdsmarkedet. Det er en udvikling, som vil betyde, at det bliver sværere at finansiere vores velfærdsydelse i fremtiden.

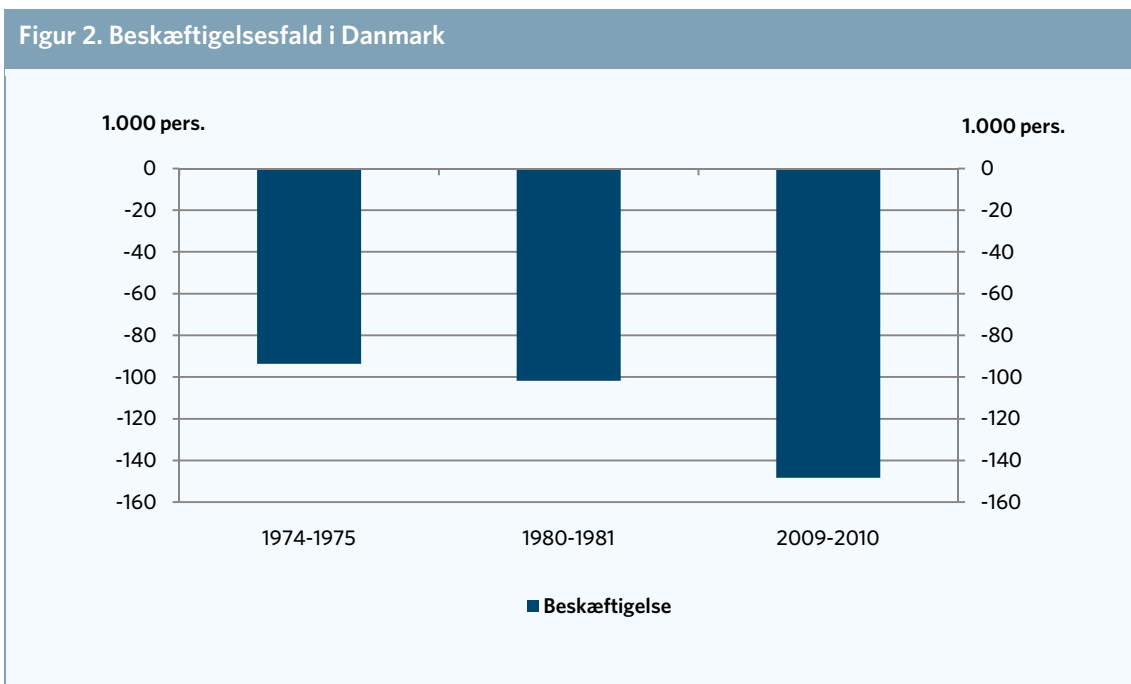
Der er brug for politisk handling nu i form af en vækstpakke med fokus på offentlige investeringer og opkvalificering af arbejdsstyrken for at imødegå denne udvikling.

Overordnet status samt udsigter for de tre hovederhverv

Finanskrisen har udviklet sig til en egentlig vækstkrise, som de kommende år får store negative konsekvenser for det danske arbejdsmarked. BNP ventes at falde med hele 3,1 pct. i år, hvilket ikke er set siden 50'erne. Væksten i 2010 og 2011 bliver ligeledes lav. Godt nok forventes BNP at stige igen i 2010 og 2011, men kun med hhv. 0,8 pct. og 1,4 pct. Væksten på 1,4 pct. i 2011 er imidlertid ikke nok til at trække beskæftigelsen op igen. Normalt skal man nemlig op på en vækst i omegnen af 1½-2 pct., før der er håb om en vending på arbejdsmarkedet.

Ved udgangen af 2011 forventes ledigheden at være godt 170.000 fuldtidsledige, hvilket er en stigning på ca. 125.000 personer, siden ledigheden bundede i 3. kvartal 2008. I samme tidsrum forventes beskæftigelsen at falde med godt 175.000 personer. Dermed falder arbejdsstyrken med ca. 50.000 personer frem mod udgangen af 2011. Det er et historisk fald, som kan få katastrofale følger for Danmarks fremtidige vækstpotentiale.

Som figur 2 viser, bliver faldet i beskæftigelsen endnu større, end det var under oliekriserne i begyndelsen af 70'erne og 80'erne.

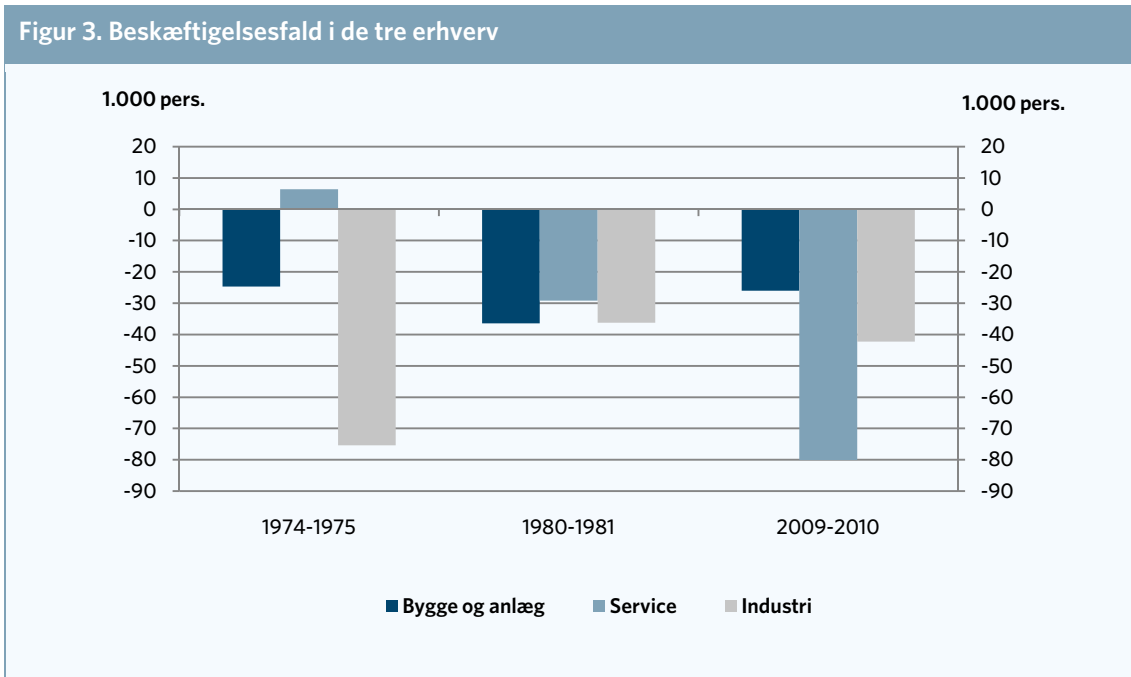

Kilde: AE på baggrund af ADAM.

Studier fra IMF viser, at kombinationen af en finansiel krise og en krise, som rammer globalt, er en særlig grim cocktail, som betyder, at krisen bliver længere og dybere sammenlignet med andre kriser. Det afspejler sig ligeledes i udsigterne for arbejdsmarkedet og for de tre private hovederhverv.

Krisen kradser allerede i de tre private hovederhverv – bygge- og anlæg, industrien og servicesektoren – og kommer ligeledes til det fremadrettet. Væksten bliver i 2009 negativ i alle tre hovederhverv med dramatisk faldende beskæftigelse til følge. Hårdest ramt er bygge- og anlægssektoren, som stort set mister hele den fremgang, som er høstet siden 2004, svarende til 14 pct. af beskæftigelsen. Derefter følger industrien, som mister 12 pct. af beskæftigelsen og servicesektoren, som mister 6,3 pct. af beskæftigelsen. Figur 3 viser, hvor hårdt de tre hovederhverv bliver ramt i 2009 og 2010 sammenlignet

med beskæftigelsesfaldene under oliekriserne. Som det fremgår, bliver bygge- og anlægssektoren frem mod 2010 hårdere ramt end under første oliekrise, men knap så hårdt som under anden oliekrise. Industrien mister flere arbejdspladser end under anden oliekrise og lidt færre end under første oliekrise. Den store forskel ligger i servicesektoren, som ved denne krise bliver markant hårdere ramt end under begge oliekriser. Faldet i servicebeskæftigelsen frem mod 2010 er dobbelt så stort som under anden oliekrise. Under første oliekrise var beskæftigelsen i servicesektoren stort set ikke påvirket af krisen.

Kilde: AE på baggrund af ADAM.

Produktiviteten har de sidste par år været lav i de tre hovederhverv. Den lave produktivitet skyldes formentlig, at virksomhederne af frygt for at mangle arbejdskraft har tøvet med at afskedige deres ansatte, selvom konjunkturvendingen har været i gang siden slutningen af 2007. Det har haft den konsekvens, at produktiviteten direkte er faldet i flere brancher. Andre forklaringer på den sløje produktivtetsudvikling er, at flere fra de svage grupper er kommet i beskæftigelse, at der har været en kraftig stigning i antallet af beskæftigede fra udlandet, ligesom flere ældre har fravalgt efterløn mm. Disse grupper har som udgangspunkt ikke den samme produktivitet som deres allerede ansatte kollegaer. Hvis man f.eks. har været langtidsledig, skal man til at begynde med oplæres. Nu da konjunkturerne er vendt, og vækstudsigterne tegner meget dårlige, er virksomhederne begyndt at afskedige medarbejdere i større omfang. Det betyder, at produktiviteten igen må ventes at stige i de tre private hovederhverv.

Industrien

Indikatorerne for industrien peger på en markant nedgang i branchen. Industrien forventes således at miste op imod 47.000 stillinger i perioden 2009-2011, hvilket svarer til ca. 12 pct. af beskæftigelsen. Det fremgår af figur 4.

Sammenlignet med tidligere kriser er industrien denne gang ganske hårdt ramt. Alene i perioden 2009-2010 forventes beskæftigelsen at falde 11 pct. Det er næsten dobbelt så meget som under anden

oliekrise og næsten lige så meget som under første oliekrise, hvor beskæftigelsen med 12 pct. i perioden 1974-1975 (se figur 3).

Figur 4. Beskæftigelsen i industrien

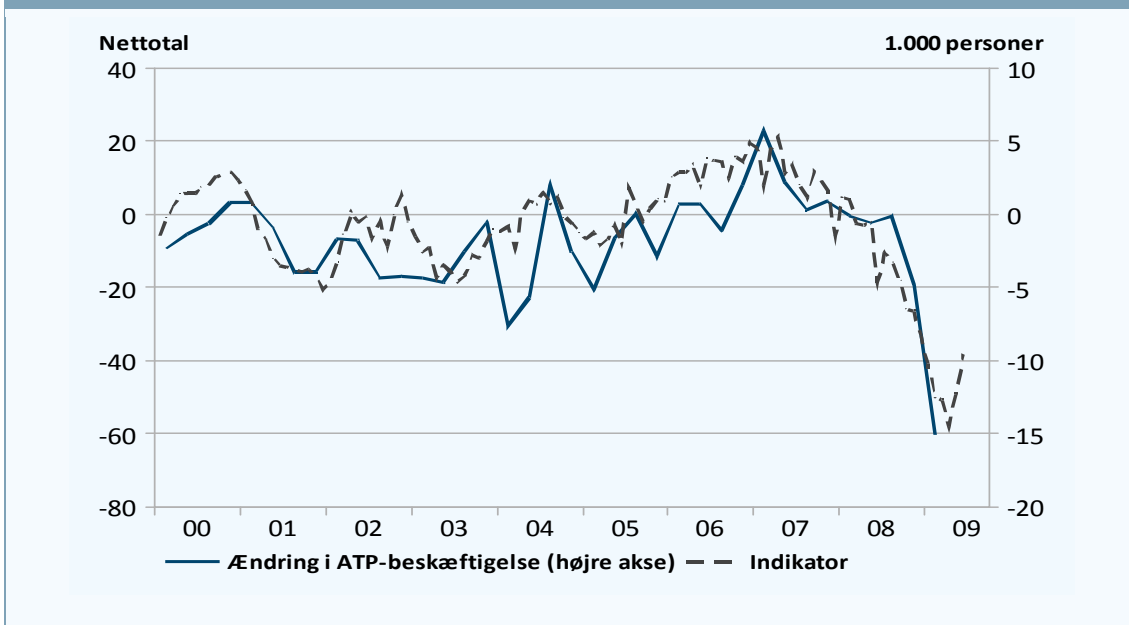

Anm.: Stregen i figuren markerer prognosens begyndelse.
 Kilde: AE på baggrund af ADAM.

Disse udsigter bakes op af beskæftigelsesindikatoren for industrien og de seneste beskæftigelsestal på baggrund af ATP-indbetalingerne fra Danmarks Statistik. Som det fremgår af figur 5 ligger beskæftigelsesindikatoren på et rekordlavt negativt niveau, og beskæftigelsen i industrien på baggrund af ATP-indbetalingerne er faktisk faldet mere, end indikatoren tilsiger.

Fra 4. kvartal 2008 til 1. kvartal 2009 faldt beskæftigelsen i industrien med hele 17.000 fuldtidspersoner. Beskæftigelsesindikatoren på baggrund af ATP-indbetalingerne er behæftet med en vis usikkerhed. ATP-indbetalingerne kan f.eks. være forsinkede, fordi nogle virksomheder pga. finanskrisen formentlig har valgt at udskyde ATP-indbetalingerne, ligesom at indberetningerne kan være forsinkede. Beskæftigelsen opgjort på baggrund af ATP-indbetalingerne kan derfor overvurdere faldet i beskæftigelsen. Når det er sagt, er der dog ingen tvivl om, at beskæftigelsen det seneste kvartal er faldet meget voldsomt.

Figur 5. Beskæftigelsesindikator og ATP-beskæftigelsen

Anm.: Beskæftigelsesindikatoren afspejler virksomhedernes vurdering af udviklingen i måneden og de foregående to måneder undtagen sidste observation, der afspejler et gennemsnit af forventningerne til de kommende tre måneder.
 Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Vækstbilledet tegner heller ikke godt for industrien. Ordrebeholdningen, som er en indikator for den fremtidige produktion i industrien, er rekordlav og negativ. Der forventes derfor en kraftig nedtur for industrien. Egenproduktionen ventes i år at falde med hele 5,8 pct. og kommer sig kun langsomt de kommende år. Det er det største fald i nyere tid. Ikke engang oliekriserne eller kartoffelkuren i 1987 resulterede i lige så store fald i egenproduktionen i industrien.

Det store fald i egenproduktionen i 2009 drives primært af faldende industrieksport og faldende investeringer. Industrien får langsomt positiv vækst igen i 2010 og 2011 i takt med, at eksporten og det private forbrug vokser igen. Nøgletallene for industrien er opsummeret i tabel 1.

Tabel 1. Nøgletal for industrien

	2008	2009	2010	2011
Realvækst i procent, kædede mængder				
Privat forbrug	-0,1	-2,8	1,5	1,5
Maskininvesteringer	-1,2	-7,0	0,0	1,0
Industrilagre	1,0	-1,4	-0,4	0,7
Industrieksport	3,8	-9,0	1,3	4,8
Øvrig vareeksport	0,0	-9,0	0,5	4,5
Værditilvækst	-1,8	-5,8	0,4	1,3
Vækst i procent				
Produktivitet	-1,9	0,5	5,2	2,5
	Niveau		Ændring	
Beskæftigelse (1.000 personer)	393	-25	-18	-4

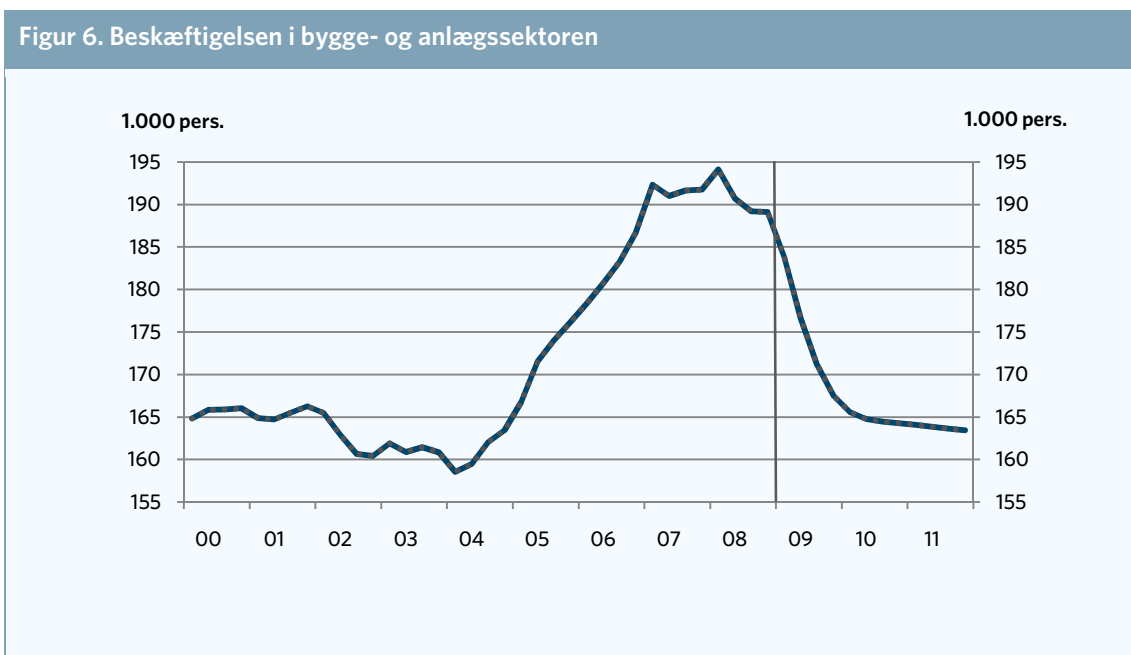
Anm.: Produktiviteten er målt som produktionen pr. ansat.
 Kilde: AE på baggrund af ADAM.

Produktivitetsvæksten forventes at blive positiv i 2009. Produktivitetsvæksten var negativ i 2008, og noget af den tabte produktivitet genvindes i 2010 og 2011.

Bygge- og anlægssektoren

Bygge- og anlægssektoren står midt i den værste krise siden oliekriserne. Det sker efter en årrække med stor vækst. Væksten de kommende år bliver negativ, og bygge- og anlægsbranchen står til at miste 27.000 arbejdspladser i perioden 2009-2011, svarende til en tilbagegang på 14 pct. Det er stort set hele den fremgang, der er høstet siden 2004, som tabes på gulvet.

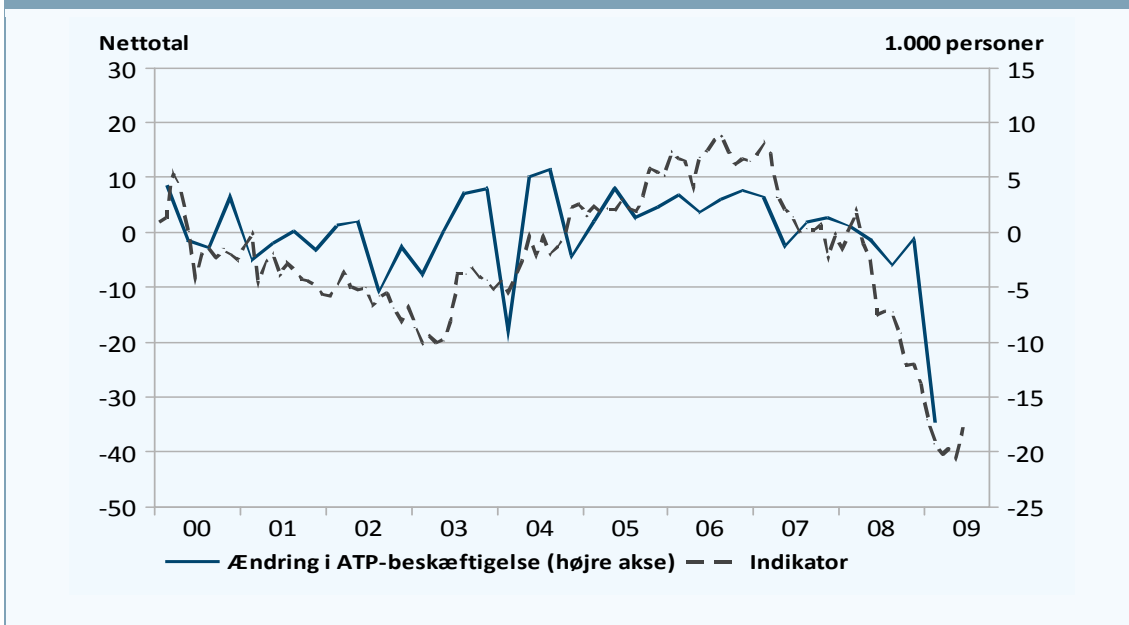
Figur 6 viser beskæftigelsesudviklingen i bygge- og anlægsbranchen.

Anm.: Stregen i figuren markerer prognosens begyndelse.
 Kilde: AE på baggrund af ADAM.

Dette billede bakkes op af, at beskæftigelsesindikatoren i byggeriet er rekordlav og tillige negativ, hvilket er vist i figur 7. Beskæftigelsen opgjort på baggrund af ATP-indbetalingerne viser ligeledes et kraftigt fald i beskæftigelsen. Fra 4. kvartal 2008 til 1. kvartal 2009 faldt beskæftigelsen i bygge- og anlægssektoren med godt 17.000 fuldtidspersoner.

Figur 7. Beskæftigelsesindikator og ATP-beskæftigelsen

Anm.: Beskæftigelsesindikatoren afspejler virksomhedernes vurdering af udviklingen i måneden og de foregående to måneder undtagen sidste observation, der afspejler et gennemsnit af forventningerne til de kommende tre måneder.
 Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Som følge af de mange afskedigelser i bygge- og anlægsbranchen vokser produktiviteten i bygge- og anlægsbranchen, og man får indhentet noget af det produktivitetsefterslæb, som er blevet skabt i 2007 og 2008, hvor produktivitetsvæksten var negativ. Nøgletallene for bygge- og anlægssektoren er vist i tabel 2.

Tabel 2. Nøgletal for bygge- og anlægssektoren

	2008	2009	2010	2011
Realvækst i procent, kædede mængder				
Boliginvesteringer	-9,8	-9,5	-7,0	2,5
Øvrige bygge- og anlægsinvesteringer	0,3	-6,0	-1,5	1,0
Værditilvækst	-5,3	-6,0	-2,8	1,5
Vækst i procent				
Produktivitet	-4,9	2,6	3,1	2,2
Niveau 1000 pers.		Ændring 1.000 pers.		
Beskæftigelse	191	-16	-10	-1

Anm.: Produktiviteten er målt som produktionen pr. ansat.
 Kilde: AE på baggrund af ADAM

Boliginvesteringerne er sammen med de øvrige bygge- og anlægsinvesteringer det, der driver væksten i bygge- og anlægssektoren. Indikatorerne peger på et meget kraftigt fald i boliginvesteringerne i 2009 - en tendens som fortsætter ind i 2010. Det skyldes bl.a. de kraftigt faldende huspriser, og at det er sværere at låne penge pga. bankernes mere tilbageholdende adfærd, når der skal lånes penge ud. Samtidig er udbuddet af boliger meget højt.

Faldet i boliginvesteringerne og de øvrige bygge- og anlægsinvesteringer medfører, at væksten i bygge- og anlægsbranchen bliver negativ. Udsigterne for bygge og anlæg er derfor negativ vækst i 2009

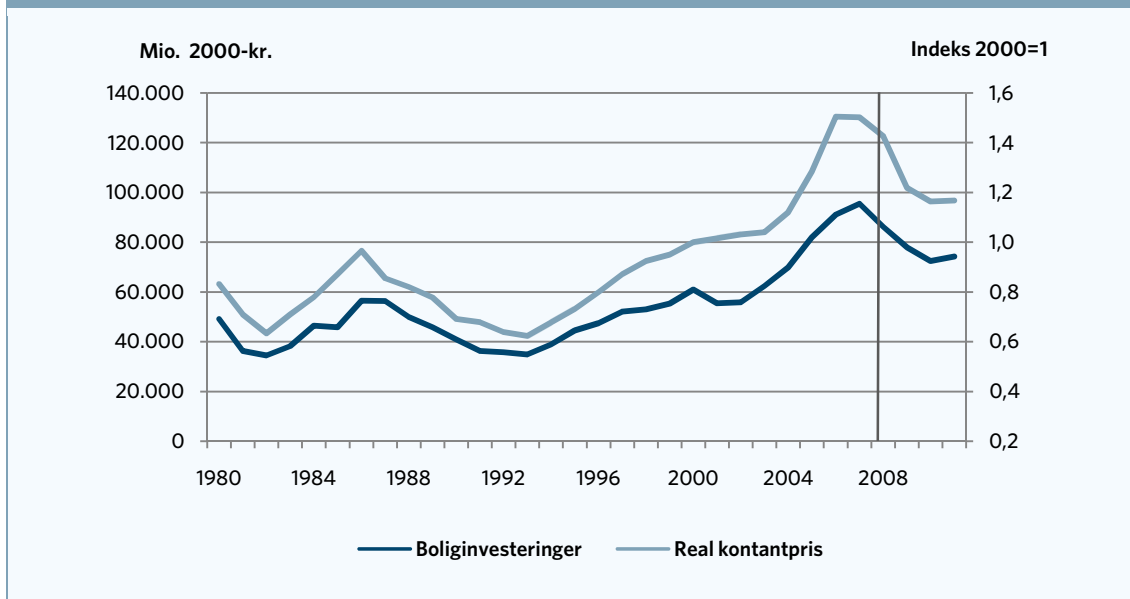
og 2010, hvor 2009 bliver det værste år – det er også i det år, boliginvesteringerne falder mest. Egenproduktionen ventes at falde med op mod 6 pct. i 2009 og næsten 3 pct. i 2010. Først i 2011 ventes væksten at blive positiv igen. Væksten i 2011 er dog ikke høj nok til at skabe nye arbejdspladser.

Dette vækstbillede bakkes som nævnt op af en række indikatorer.

Virksomhedernes vurdering af den samlede ordrebeholdning i sektoren kan give et billede af den fremtidige udvikling i produktionen. Vurderingen af ordrebeholdningen i bygge- og anlægssektoren har været faldende de seneste par år og har været negativ siden starten af 2008. Indikatoren har aldrig ligget på et lavere niveau end nu.

En anden indikation af, at væksten bliver negativ i 2009 og 2010, er som nævnt boliginvesteringerne. Disse forventes at falde kraftigt i løbet af 2009 og 2010. Først i 2011 begynder investeringerne at stige svagt igen. Denne udvikling skal ses i lyset af udviklingen i den reale kontantpris (prisen på énfamiliehuse divideret med boliginvesteringsprisen). Jo dyrere det er at købe et nyt hus i forhold til at få bygget et nyt, jo højere vil boliginvesteringerne være. Historisk har der været en meget pæn sammenvariation mellem den reale kontantpris og boliginvesteringerne. Det viser figur 8.

Figur 8. Udviklingen i den reale kontantpris og boliginvesteringerne

Anm.: Stregen i figuren markerer prognosens begyndelse.
 Kilde: AE på baggrund af ADAM.

Som det fremgår af figuren, forventer vi, at boligmarkedet vender ved indgangen til 2010, hvorefter kontantprisen stiger svagt. I takt med at den reale boligpris begynder at stige igen ved udgangen af 2011, begynder boliginvesteringerne også at stige svagt igen.

Servicesektoren

Servicesektoren har de sidste mange år haft uafbrudt fremgang og har stort set ikke været påvirket af nedgange de sidste 40 år. Servicesektoren havde en mindre tilbagegang under anden oliekrise, hvor 30.000 stillinger gik tabt fra 1980 til 1981, svarende til ca. 3 pct. færre beskæftigede. Ved denne krise står servicesektoren til store lussinger med et tab på knapt 6,5 pct. af de beskæftigede, hvilket svarer til næsten 90.000 stillinger. Det viser figur 9.

Figur 9. Beskæftigelsen i servicesektoren

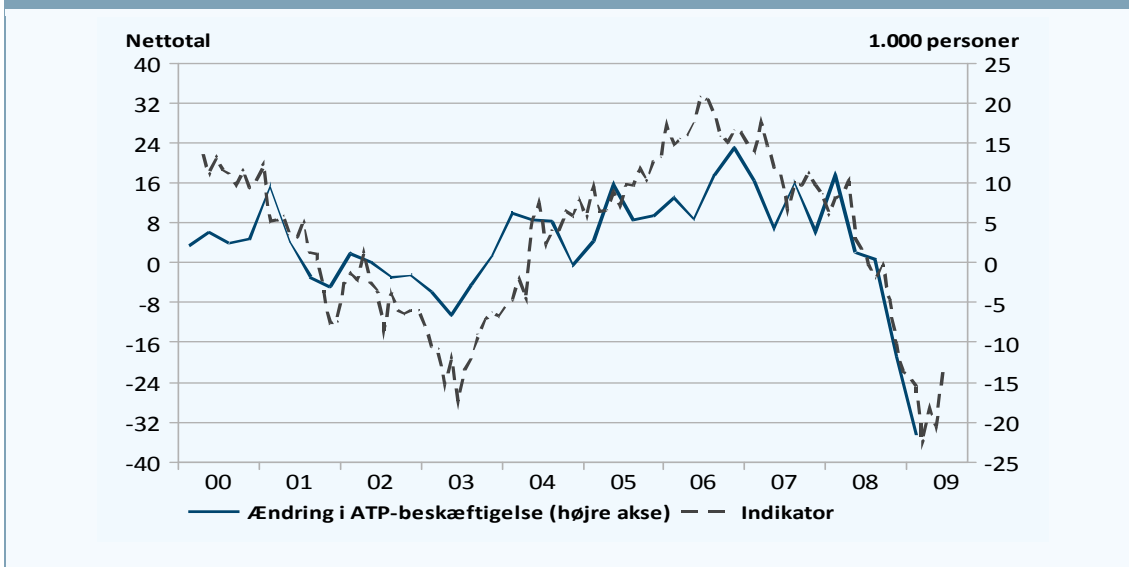

Anm.: Stregen i figuren markerer prognosens begyndelse.
 Kilde: AE på baggrund af ADAM.

Disse dystre udsigter skyldes, at væksten i servicesektoren forventes at blive negativ i 2009 og kun svagt positiv i 2010. Dertil kommer, at produktivitetsvæksten i servicesektoren har været negativ siden 2006. I forhold til, hvad servicesektoren har skullet lave, har der været for mange mennesker ansat, og det er ikke holdbart i længden. Det kommer til at koste i den anden ende, når krisen for alvor kradser, som den gør nu.

Forventningen til beskæftigelsesudviklingen bakkes op af, at beskæftigelsesindikatoren i servicesektoren er negativ og rekordlav. Desuden viser beskæftigelsen opgjort på baggrund af ATP-indbetalingerne et meget stort fald fra 4. kvartal 2008 til 1. kvartal 2009 på næsten 22.000 fuldtidspersoner.

Figur 10. Beskæftigelsesindikator og ATP-beskæftigelsen

Anm.: Beskæftigelsesindikatoren afspejler virksomhedernes vurdering af udviklingen i måneden og de foregående to måneder undtagen sidste observation, der afspejler et gennemsnit af forventningerne til de kommende tre måneder.
 Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Vi forventer som nævnt negativ vækst i servicesektoren i 2009 – egenproduktionen forventes i år at falde med ca. 3,1 pct., mens væksten i 2010 og 2011 kun bliver svagt positiv. Det fremgår af tabel 3.

Tabel 3. Nøgletal for servicesektoren

	2008	2009	2010	2011
Realvækst i procent, kædede mængder				
Privat forbrug	-0,1	-2,8	1,5	1,5
Forbrug af tjenester (ex turisme)	2,2	-5,2	2,3	2,3
Off. Vare- og tjenestekøb.	0,0	1,5	3,8	3,0
Tjenesteeksport (ex søtransport)	3,0	-3,7	-1,1	1,9
Værditilvækst	-1,4	-3,1	0,6	1,4
Vækst i procent				
Produktivitet	-3,6	0,2	3,2	2,0
Niveau, 1.000 pers.		Ændring, 1.000 pers.		
Beskæftigelse (1.000 personer)	1.378	-45	-35	-7

Anm.: Produktiviteten er målt som produktionen pr. ansat.
 Kilde: AE på baggrund af ADAM.

Dette vækstbillede er drevet af, at det private forbrug og forbruget af tjenester ligger underdrejet. Der-til kommer, at tjenesteeksporten ventes at falde både i år og næste år. Endelig er servicesektoren på- virket af nedgangen i bygge- og anlægssektoren og industrien, fordi servicesektoren leverer en masse produktionsinput til disse brancher. Kun det offentlige vare- og tjenestekøb holder hånden under væk- sten i servicesektoren og vokser med 3 til 4 pct. i 2010 og 2011.

Krisen øger udfordringerne på fremtidens arbejdsmarked

Danmark befinder sig i øjeblikket i den største arbejdsmarkedskrise i 40 år. Det betyder, at alle de gevinster, som er høstet de seneste år i form af, at flere ældre har udskudt deres tilbagetrækning, og at flere svage grupper er kommet i arbejde, risikerer at blive tabt på gulvet. Hvis disse grupper som følge af krisen helt trækker sig ud af arbejdsmarkedet, vil vor tids største socialpolitiske succes være sat helt over styr.

Ikke mindst fordi at vi kommer til at mangle disse grupper på den anden side af krisen. Forsvinder de fra arbejdsmarkedet bliver dansk økonomis vækstpotentiale derfor mindre. Sker det, får vi i yderste konsekvens sværere ved at finansiere vores velfærdsydelse. De økonomiske vismænd har tidligere vist, at ældres tilbagetrækningstilbøjelighed øges markant under en lavkonjunktur, og når de ældre først har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet, kommer de ikke igen. De svage grupper, som de senere år er kommet i arbejde, har som udgangspunkt en løs tilknytning til arbejdsmarkedet og bliver derfor svære at få tilbage på arbejdsmarkedet. Disse skader vil med andre ord være svære at råde bod på igen. Derfor er det afgørende, at der handles resolut med det samme.

Det mest effektive middel til at tage toppen af den meget kraftige ledighedsstigning er offentlige bygge- og anlægsinvesteringer. Offentlige bygge- og anlægsinvesteringer er op til fem gange så effektive, som skattelettelse og gavner bredt i økonomien. Lidt under halvdelen af beskæftigelseseffekten ligger i servicesektoren. De økonomiske vismænd har anbefalet at øge de offentlige investeringer i størrelsesordenen 15 mia. kr. i både 2010 og 2011. AE deler Vismændenes vurdering af størrelsen af investeringerne, men mener omvendt ikke, at der er nogen grund til at vente til 2010 med at sætte initiativer i gang. Hvis man sidder for længe på hænderne, risikerer vi som nævnt, at ældre og svage grupper presses helt ud af arbejdsmarkedet, hvilket vil forvolde en måske uoprettelig skade på dansk økonomi.

Samtidig er det vigtigt, at en vækstpakke har fokus på at opkvalificere arbejdsstyrken, således at den er rustet til de udfordringer, der venter på den anden side af den økonomiske krise. Eksempelvis skal unge uden uddannelse, som nu rammes af ledighed, bruge tiden fornuftigt og komme tilbage på skolebænken.